

Föredrag i Hangö / Ola Österbacka
16.7.2010 SLT:s sommardagar

Vad är den kristnes frihet?

1 Inledning

Ämnet som har bestämts för det här föredraget är omfattande. Det finns oerhört många aspekter som kan anläggas. Det här föredraget är uppbyggt med vetskapen om att det följer två andra föredrag som kompletterar helheten, och därför är det inte tänkt att det här föredraget ska vara uttömmande.

En liten skrift av Martin Luther kommer direkt i tankarna: *Om en kristen människas frihet*. Det var en av hans tidigaste skrifter, men ingalunda den minst viktiga, även om den är liten. I den boken presenterar han två paradoxala teser:

1. *En kristen är en fri herre över allting och ingen underdånig.*
2. *En kristen är allas tjänare och var man underdånig.*

Nu kunde man kanske vänta sig att Luther i den här skriften skulle ta upp praktiska frågor, som en kristen är fri från, liknande dem som Paulus tar upp i 1 Kor 8 eller dem som behandlades på apostlamötet i Jerusalem (Apg 15). Men överraskande nog är skriften en undervisning om tron och gärningarna. Luther visar hur friheten grundar sig på evangeliet, och hur en kristen därmed är fri från krav på laggärningar, och sedan visar han hur evangeliet föder goda gärningar, till tjänst för nästan.

Galaterbrevet brukar kallas det stora frihetsbrevet, *magna charta*. Där presenteras vårt tema så här (5:1):

Till denna frihet har Kristus gjort oss fria.

Vilken är *denna frihet*?

I vardagligt språkbruk tänker vi på olika typer av frihet: frihet att resa, frihet att tänka och tala – det som brukar kallas yttrandefrihet – och frihet att utöva sin religion.

Friheten kan definieras ”positivt”, dvs. frihet till något, eller ”negativt”, dvs. frihet från något. Friheten att resa och yttrandefriheten är tydligt exempel på positiv frihet.

Ibland brukar man diskutera vad religionsfrihet betyder: är det frihet att utöva religion eller frihet från religion, alltså möjlighet att undvika beröring med religion? Ateisterna vill ofta påstå att det betyder att de inte ska behöva utsättas för religiös påverkan, medan religionsfrihet infördes i tiden för att ge möjlighet åt var och en att fritt utöva sin egen religion.

Många tänker att kristna är långt ifrån fria. Det finns en massa regler och påbud. Vad får man göra och vad får man inte göra?

Den här uppfattningen är kanske en följd av pietismens många syndakataloger. Man har ställt upp regler för vad som är synd: att dansa, att gå på teater, att spela dragspel osv. Men den beror också på att vi av naturen är präglade av *opinio legis*, vi är lagiskt sinnade.

I vår tid finns det en reaktion mot sådant, och det har igen lett till ett överslag: man menar att kristen frihet är frihet från alla slags bindningar och begränsningar. Man förespråkar frihet att leva som man själv vill. Man vill ha frihet för homosexuella att ingå äktenskap. Men kräver att kvinnan ska få bestämma över inte bara sin kropp, utan också över det lilla barn som växer upp i hennes kropp, så att det kan tas bort – med andra ord mördas – om det skulle bli obekvämt för en själv att föda barnet. Man ska också ha rätt att råda över döden så att man får besluta själv när man ska dö.

Den som då menar att Bibeln har annorlunda syn på saken blir stämplad som trångsynt och bunden av gamla fördomar. Här har uppstått en alldeles felaktig bild av vad kristen frihet är.

Professor Siegbert Becker citerar i ett föredrag Charles Kingsley som sagt: ”Det finns två slags frihet: friheten att *göra vad man vill* och friheten att *göra det man bör*.”

Becker säger att man ännu inte har förstått den kristna friheten fullt ut om man skiljer skarpt mellan dessa båda. Det är först när båda dessa

sammanfaller, så att man *vill* göra det man *bör*, som man har uppnått fullkomlig frihet. Det vill inte den gamla människan, som är fördärvad av synd. Men den nya människan vill göra det som Gud vill. Det är evangeliet som åstadkommer det. Eftersom vi har kvar vår gamla människa måste vi också samtidigt konstatera, att vi uppnår den friheten fullkomligt först när vårt kött har lagts i graven så att det inte mera strider mot den nya människan.

Vi ska nu med Bibeln i hand se hur evangeliet åstadkommer verklig frihet. Det andra sidan, hur vi undviker att missbruka friheten i vårt liv, kommer sedan att behandlas i morgon.

2 Frihet från syndens konsekvenser

2.1 Galaterbrevets exempel

Jag har valt att börja vårt studium i Galaterbrevet. Det är det mest polemiska av Paulus' brev. Det avviker från hans andra brev genom att det inte börjar med tacksägelse, utan han går direkt till förebråelser efter de vanliga inledningsfraserna (v6–7):

Jag är förvånad över att ni så hastigt avfaller från honom som har kallat er genom Kristi nåd och vänder er till ett annat evangelium, fast det inte finns något annat. Däremot är det några som skapar förvirring bland er och vill förvränga Kristi evangelium.

De som förvränger Kristi evangelium och skapar förvirring bland de kristna omtalar Paulus i andra kapitlet (2:4) som falska bröder, som har smugit sig in

för att spionera på den frihet vi har i Kristus Jesus och göra oss till slavar.

Dessa falska bröder brukar man kalla judaister, som ville tvinga de judiska lagarna också på hednakristna.

Att vara slav är per definition en typisk ofrihet. Då äger man inte sin tid, man har ingen egenhet, man beslutar inte själv vad man ska göra. Att tillhöra Kristus är motsatsen till det, alltså att vara fri.

Låt oss se närmare på vilken slavtjänst Paulus syftar på i det här fallet.

Redan i 2:3 nämns ett ord som är mycket centralt i diskussionen: omskärelse.

Men inte ens min följeslagare Titus som är grek, blev tvingad att låta omskära sig.

I 5:2–3 kommer så ett förtydligande:

Se, jag Paulus säger er att om ni låter omskära er, kommer Kristus inte att vara till någon hjälp för er. Jag försäkrar er än en gång: var och en som låter omskära sig är skyldig att hålla hela lagen.

Och i 6:3:

Ty de som låter omskära sig kan inte ens själva hålla lagen, men de vill att ni skall låta omskära er, för att de skall kunna skryta med att ni är omskurna.

2.2 Omskärelsen i det gamla förbundet

Eftersom omskärelsen är ett viktigt exempel på friheten och träldomen under lagen ska vi se lite djupare på bakgrunden i det gamla förbundet, som Gud först slöt med Abraham. Vi läser om det i 1 Mos 17:10–14, där Gud säger:

”Du skall hålla mitt förbund, du och dina efterkommande från släkte till släkte. Och detta är det förbund mellan mig och dig och dina efterkommande som ni skall hålla: Alla av manligt kön hos er skall omskäras. Ni skall skära bort er förhud som tecken på förbundet mellan mig och er. Släkte efter släkte skall ni omskära alla av manligt kön bland er när de är åtta dagar gamla, både den som är född i huset och den som köpts för pengar från något främmande folk och som inte är din ättling. Den som är född i ditt hus och den som du köpt för pengar skall omskäras. Mitt förbund skall vara på ert kött som ett evigt förbund. Men en oomskuren av manligt kön, en som inte fått förhuden bortskuren, han skall utrotas från sitt folk. Han har brutit mitt förbund.”

Omskärelsen gäller alltså för alla män och pojkar från åtta dagars ålder, både dem som hör till fa-

miljen och för tjänstefolk som bor i huset. Det var belagt med dödsstraff att inte följa den regeln.

För judar som blev kristna var det här inget problem. Problemet uppkom när hedningar blev kristna. De var ju inte omskurna! Och enligt det vi läste skulle alla omskäras, och det skulle vara ett evigt förbund. Det var alltså inte så underligt att det framkom krav på att hedningar som blev omvända till kristendomen skulle omskäras.

Nu motsätter sig Paulus omskärelsen med motiveringen att Kristus inte kommer att vara till någon hjälp om de låter omskära sig. Han förknippar dessutom omskärelsen med skryt. Det handlar inte främst om att i verkligheten fullkomligt uppfylla Mose lag, utan om att kunna skryta över att man gör det. Men Paulus inskräper att följden blir att man måste uppfylla hela lagen, varje bokstav (3:10):

Men alla som håller sig till laggärningar är under förbannelse. Det står skrivet: Under förbannelse står den som inte håller fast vid allt som är skrivet i lagens bok och gör därefter.

Väljer man att låta omskära sig, eller kräver av hednakristna att de måste omskäras, så har man ställt sig under lagen och är då förpliktad att hålla allt, varje bokstav. Gör man inte efter lagen i allt är man under förbannelse.

Här har vi nu det slaveri som Paulus bekämpar! Det är lagrättfärdighetens slaveri, strävan att med egna gärningar uppfylla Guds krav på rättfärdighet. De som kräver omskärelse vill göra de kristna till slavar. Då ska Mose lag följas till punkt och pricka. Och det är just det som bl.a. fariseerna har försökt göra. Ändå säger Jesus om deras rättfärdighet (Matt 5:20):

Jag säger er att om er rättfärdighet inte går långt utöver de skriftlärdas och fariseernas, skall ni inte komma in i himmelriket.

2.3 Frihet från lagen

Lagens väg till himlen är stängd för människor. Därför måste Jesus öppna en annan väg (3:11–13):

Att ingen förklaras rättfärdig inför Gud genom lagen är uppenbart, eftersom den rättfärdige skall leva av tro. Men lagen säger inte ”av tro”, utan den som håller dessa bud skall leva genom dem. Kristus friköpte oss från lagens förbannelse, när han blev en förbannelse i vårt ställe.

Lagens förbannelse är en synonym till slaveri under lagen. Den som åberopar lagen måste hålla allt. Han kan aldrig vara helt säker på att ha gjort allt vad lagen kräver. Han har ingen visshet om att det han presterar verkligen håller måttet. Och håller det inte måttet är hand dömd till helvetet. Alltså vilar förbannelsen över honom.

Men Kristus friköpte oss: han gjorde oss fria från lagens krav att hålla varje bokstav. Han höll nämligen själv allt, i minsta detalj. Han kom inte för att upphäva lagen eller profeterna (Matt 5:17), utan för att fullborda. Allt skulle ske, alla krav enligt varje bokstav i lagen skulle utföras. Det skötte Kristus om när han

- levde ett liv utan synd, helt enligt lagens krav,
- led det straff som var utmätt för överträdelse av lagen, nämligen dödsstraffet.

Punkt b) uttrycker lagens förbannelse. Det var en förbannelse att bli korsfäst, att hängas upp på trä (5 Mos 21:23):

Om det på någon vilar en synd som förtjänar döden och man avrättar honom och hänger upp honom på trä, så skall den döda kroppen inte lämnas kvar på träet över natten. Du skall begrava den samma dag, ty en Guds förbannelse är den som har blivit upphängd.

Nu har alltså vår Frälsare skött om att lagens alla paragrafer blivit uppfyllda. Det som vi borde ha gjort, det gjorde han. Det som han har gjort har betydelse för alla människor, för han gjorde det för alla. Jag nöjer mig med att citera två ställen. Först 2 Kor 5:19:

Ty Gud var i Kristus och försonade världen med sig själv.

Aposteln Johannes ger oss ett bevis för samma sak (1 Joh 2:2):

Han [Jesus Kristus] är försoningen för våra synder, och inte bara för våra utan också för hela världens.

Nu handlar det alltså inte endast om Abrahams barn efter köttet, utan alla människor välsignas av denna handling, precis som Gud hade lovat Abraham (1 Mos 12:3):

I dig skall alla släkter på jorden bli välsignade.

Nu ska ingen enda människa vara slav under lagen, eftersom lagen har nått sitt slutmål i Kristus. Frihetsbrevet har utfärdats: du människa, som i dig är en syndare, du är fri och benådad av Gud! Grunden är inte att du har uppfyllt lagens alla krav, utan grunden är att *Jesus Kristus har uppfyllt dem i ditt ställe.*

Därmed har vi frihet när det gäller de yttre bestämmelserna. Vill någon låta omskära sig, så var så god! Därför lät Paulus också omskära Timoteus av hänsyn till judarna (Apg 16:3), men inte av hänsyn till judaisterna som krävde omskärelse.

Att Paulus är så hård mot dem som kräver att hednakristna måste omskäras beror alltså på att den handlingen skulle föra dem tillbaka under lagen. Det leder till att de måste utföra allt, eftersom de då inte vill låta det räcka med det som Jesus har gjort, utan skryta med sitt eget. Därmed är de tillbaka under lagens slaveri.

Den naturliga människan har en lagisk böjelse att tänka att vi själva måste medverka på något sätt till vår frälsning – *opinio legis*. Den här böjelsen är vår viljas trälbundenhet. Vår vilja är inte fri, utan av naturen är vi fientliga mot Gud. Följden blir att vi vill finna egna vägar till Gud. Varje annan religion än kristendomen försöker på något sätt bygga sin egen väg till himlen. Om man väljer att definiera religion som en människas sökande efter Gud måste man säga att varje religion försöker skaffa sig egna meriter inför Gud.

Kristendomen är helt unik: den talar om att Gud har kommit till oss och ger oss den rättfärdighet som han kräver av nåd, utan våra egna gärningar. Det är först hos Kristus som vi blir fria. Han säger ju (Joh 8:31–32):

Om ni förblir i mitt ord, är ni verkligen mina lärjungar, och ni skall förstå sanningen, och sanningen skall göra er fria.

2.4 Frihet från döden

Den viktigaste följden av denna frihet är att vi är fria från döden. Jesus säger (Joh 11:25–26) till dem som sörjer Lasarus:

Jag är uppståndelsen och livet. Den som tror på mig skall leva om han än dör, och var och en som lever och tror på mig skall aldrig någonsin dö.

Det här är ju fullständigt paradoxalt! Nu står Jesus inför en grav, där det finns en troende människa som varit död i fyra dagar, och så talar han om att den som tror på honom aldrig ska dö! Men Jesus tänker på en djupare betydelse av liv och död, och det ska han strax demonstrera när han uppväcker Lasarus.

Man kan tala om liv i tre bemärkelser: det *kroppsliga livet*, som vi föds till i den naturliga födelsen, det *andliga livet*, som börjar i pånyttfödelsen, och det *eviga livet*. Jesus avser här det eviga livet, som börjar när en människa föds på nytt och som aldrig upphör ens när kroppen dör.

Vi kan säga, att livet är det samma som att åtnjuta Guds välsignelser: kroppsligt, andligt och evigt. Då blir döden motsatsen: att vara skild från dessa välsignelser. När kroppen dör, skils vi från de jordiska, timliga välsignelserna som Gud har gett oss. Från början av vårt jordeliv är vi andligen döda, vi har ingen gemenskap med Gud. Om vi förblir i det tillståndet kommer vi att förbli skilda från Gud i evighet.

På grund av att vi är syndare har vi en naturlig fruktan för döden. Döden är syndens lön. Därför blir den aldrig vår vän. Det är alltid smärtsamt att skiljas från våra nära som dör.

Men den som lever i gemenskap med Jesus ska inte behöva frukta för den eviga döden. Under medeltiden målade man hemska bilder i en del kyrkor, med djävlar som torterade de osaliga i helvetets eld. Det här gjorde att människorna skrämdes att lyda de kyrkliga herrarna. Men det var ingen frihet från döden, eftersom möjligheten

att undkomma helvetet var förknippad med olika gärningar som människorna skulle göra.

När Jesus befriar oss från döden är det genom vissheten att han har gått i döden för att vi skulle få leva. I honom har vi den rättfärdighet som vi personligen iklätts i vårt dop, och som är en garant för att den som bevarar den dräkten genom tron ska få stå utan fruktan inför domaren på den yttersta dagen och lyssna till de härliga orden: ”*Kom, till mig, ni välsignade.*”

Det är därför som många kristna ger sina avlidna den här hälsningen vid graven:

*I Kristus det hopp är oss givet
att döden är porten till livet.*

Det eviga livet börjar redan här, genom tron på Jesus, men det fullkomliga livet får vi vänta på. Vi måste först befrias från vår dödliga kropp, och när vi dör kroppsligt är det bara en nödvändig åtgärd för att vi ska få leva med Jesus i fullkomningen.

3 Frihet från slavtjänst

3.1 Från syndens slavar till rättfärdighetens slavar

Vi är i Kristus också befriade från syndens och lagens makt och herravälde över oss. Det här är en så omfattande följd att den får ett skilt avsnitt.

I Rom 6:11–14 läser vi:

Så skall också ni se på er själva: ni är döda från synden och lever för Gud i Kristus Jesus. Synden skall därför inte härska i er dödliga kropp, så att ni lyder dess begär. Ställ inte era lemmar i syndens tjänst, som vapen åt orättfärdigheten, utan ställ er själva i Guds tjänst. Ni som var döda men nu lever, ställ era lemmar i Guds tjänst som vapen åt rättfärdigheten. Synden skall inte vara herre över er, ty ni står inte under lagen utan under nåden.

”Ni som var döda men nu lever” uttrycker denna sanning, att vi som förr var döda i andligt avseende nu hör Kristus till, och har därmed del av hans liv. Det här har konsekvenser i en kristens liv. Nu är vi inte slavar under synden, så att vi måste följa den, utan Jesu tjänare. Det kan rentav

uttryckas så här ett par verser längre fram (v18):

Nu är ni slavar under rättfärdigheten, sedan ni har befriats från synden.

Vad är det för idé – att bara byta herre, men fortsätta att vara slav? Då är vi väl inte fria!

Jo, här använder Paulus slavtjänst under Jesus i analogi med slavtjänsten under synden, men den är något helt annat. Att vara rättfärdighetens slavar är verklig frihet. Det innebär nämligen att vi genom den nya människan, som vi fått i den nya födelsen, nu har fått en vilja som *vill det som Gud vill*. Här är vi tillbaka till uttrycket *att göra det vi bör*. Vi gör det som Gud vill. Genom den nya födelsen har vi fått en vilja att göra just det som Gud vill. Då har vi nått den fullkomliga friheten.

Paulus har strax innan undervisat om grunden till att vi har bytt härskare (Rom 6:3–6):

Vet ni inte att vi alla som har blivit döpta till Kristus Jesus har blivit döpta till hans död? Vi är alltså genom dopet till döden begravda med honom, för att också vi skall leva det nya livet, liksom Kristus uppväcktes från de döda genom Faderns härlighet. Ty är vi förenade med honom genom en död som hans, skall vi också vara förenade med honom genom en uppståndelse som hans. Vi vet att vår gamla människa har blivit korsfäst med Kristus, för att syndens kropp skall berövas sin makt, så att vi inte längre är slavar under synden.

Genom dopet har vi blivit förenade med Kristus. Det har skett så konkret att vi när vi döptes fördes till hans kors. Där spikades vi, vårt kött, på korset tillsammans med honom, och dog vi från synden. När han begravdes lades också vår gamla människa i graven. När han uppstod, föddes en ny människa i oss, en ny människa som bara vill tjäna honom.

I det sjunde kapitlet undervisar Paulus om hur äktenskapet binderna makarna tills döden skiljer dem åt. När en av dem dör är den andra fri från den lag som band dem samman. Sedan fortsätter han (7:4–6):

Så har också ni, mina bröder, genom Kristi kropp blivit dödade från lagen, så att ni tillhör en annan, honom som har uppstått från de döda, för att vi skall bära frukt åt Gud. Ty så länge vi behärskades av vår onda natur, var de syndiga begär som väcktes till liv genom lagen verksamma i våra lemmar, så att vi bar frukt åt döden. Men nu är vi lösta från lagen, eftersom vi har dött bort från det som höll oss fångna. Så står vi i Andens nya tjänst och inte i bokstavens gamla tjänst.

Andens nya tjänst är en tjänst som förverkligar Guds vilja i fullkomlig frihet. Bokstavens gamla tjänst är träldomen under lagen.

Ändå är det så att vår gamla människa inte helt är borta. Vi får ännu dras med köttet, och det är en kamp som tar slut först när kroppen dör. Efter det här tar Paulus upp den ständigt pågående kampen mellan det onda i köttet och den nya människan.

3.2 Kampen mot återfall till lagträldom

Till kampen mellan den gamla och den nya människan hör att vi anfäktas av lagen. Omskärelsen utgjorde under apostolisk tid en särskild risk att återfalla i träldomen under lagen. Omskärelse är för en kristen en fri sak, men om någon *kräver* omskärelse blir den en lagträldom.

Hos oss ser kampen kanske annorlunda ut. Någon är slav under alkoholen, en annan under spelbegäret, och en tredje kämpar för att bli fri från begäret efter tobak. Paulus säger att vi inte ska låta något få makt över oss, men vi blir inte fria genom att fokusera på enskilda synder som binder. Det är Synden med stort S som binder oss och som evangeliet löser oss från.

I morgon är missbruken av den kristna friheten i fokus, men här har vi skäl att påminna om apostelns varning att låta oss föras bort från friheten och åter bli slavar under lagträldomen. Det här kommer särskilt starkt fram i Kolosserbrevets andra kapitel (2:8):

Se till att ingen rövar bort er med sin tomma och bedrägliga filosofi, byggd på mänskliga traditioner och stadgar och inte på Kristus.

På samma sätt som Galaterbrevet är också Kolosserbrevet en kampskrift mot judaisterna, som man brukar kalla dem som hävdade att GT:s bestämmelser ännu gällde. Kolosserbrevet kämpar också mot *gnosticismen*, den filosofi som nedvärderade det kroppsliga och påstod sig ha en högre andlig insikt (grek. gnåsis).

Paulus varnar för den gnostiska filosofin, som är byggd på mänskliga traditioner och stadgar och inte på Kristus. Jag vill anföra hela motiveringen, eftersom den är ytterst viktig (v9–15):

Ty i honom bor gudomens hela fullhet i kroppslig gestalt, och i honom är ni uppfyllda, han som är huvudet över alla makter och väldigheter. I honom blev också ni omskurna, inte med människohand, utan med Kristi omskärelse, då ni avkläddes er syndiga natur och begravdes med honom genom dopet. I dopet blev ni också uppväckta med honom genom tron på Guds kraft, han som har uppväckt honom från de döda. Ni som var döda på grund av era överträdelser och er oomskurna natur, också er har han gjort levande med Kristus. Han har förlåtit oss alla överträdelser och strukit ut det skuldebrev som med sina krav vittnade mot oss. Det har han tagit bort genom att spika fast det på korset. Han har klätt av väldena och makterna och förevisat dem offentligt, när han på korset triumferade över dem.

Betoningen av hur gudomens fullhet bor i det kroppsliga är en direkt kritik av gnostikerna, som nedvärderade det kroppsliga. Och denna samma fullhet är vi kristna uppfyllda av. Vi ser hur Paulus också här anknyter till dopet och gör där en direkt parallell till omskärelsen. Omskärelsen på köttet hörde det gamla förbundet till, men Kristi omskärelse är en omskärelse i Anden, nämligen det heliga dopet. I det har vi allt, och det gamla har ingenting mer att säga till om. Alla krav som lagen vittnar mot oss med har spikats fast på korset. Vældena och makterna, alltså det som hör lagträldomen till, har klätts av och förevisats i sin nakenhets skam.

Kristna har ingen orsak att ställa sig under kravet på omskärelse. Dopet är ju det nya förbundets omskärelse, och det har skett på ett andligt sätt,

inte på köttet. Inget mer ska läggas till, där har vi del av Kristi fullhet.

I fortsättningen kommer sedan en tydlig hänvisning till de övriga ceremoniallagarna, som vi kommer att få höra mera om i morgon när GT är i fokus (Kol 2:16–17):

Låt därför ingen döma er för vad ni äter och dricker eller ifråga om högtid eller nymånad eller sabbat. Allt detta är bara en skugga av det som skulle komma, men verkligheten själv är Kristus.

Paulus nämner särskilt två element i den gammaltestamentliga ceremoniallagen: bestämmelserna om ren och oren mat samt föreskrifterna om högtider.

I Gal 4:9–11 säger han på liknande sätt:

Men nu, då ni känner Gud, ja, än mer, har blivit kända av Gud, hur kan ni då vända tillbaka till dessa svaga och ynkliga människostadgar som ni på nytt vill bli slavar under? Ni iakttar noga dagar och månader och särskilda tider och år. Jag är rädd att jag har ansträngt mig förgäves bland er.

Också lite senare har vi klara besked i samma riktning (Kol 2:20–22):

Om ni med Kristus har dött bort från världens stadgar, varför uppför ni er då som om ni levde i världen och böjer er under dessa bud: "Det skall du inte röra, det skall du inte smaka, det skall du inte ta på". Och detta gäller sådant som är bestämt att användas och förbrukas, efter människors bud och läror.

"Världens stadgar" är en sammanfattning av ceremoniallagen med dess föreskrifter om rening och mat. De hörde till de gammaltestamentliga föreskrifterna, som var en skugga av Kristus.

Men när verkligheten själv, Kristus, har kommit, ska vi inte mera följa skuggan. Jesus förklarade enligt Mark 7 all mat för ren, när han kritiserade judarnas lagträldom.

Också vi löper samma risk att återfalla i lagträldom. Det kommer vi att höra mera om i morgon, men jag vill här ta ett exempel på hur vi så lätt drabbas av en legalistisk kristendomssyn och har svårt att se evangeliets frihet.

3.3 Ett exempel: sabbat och söndag

"Låt ingen döma er ... ifråga om högtid eller nymånad eller sabbat." Det är på grund av ord som detta som Martin Luther skriver så här i sin förklaring till det tredje budet, om vilodagen:

Vi skall frukta och älska Gud, så att vi inte föraktar predikan och Guds ord, utan håller det heligt, gärna hör och lär det.

Med tanke på de stränga bestämmelserna om sabbaten i GT skulle någon annan kanske ha formulerat sig så här: "Vi skall frukta och älska Gud, så att vi inte gör något arbete på söndagen utan är stilla som lagen kräver."

Att kristna började fira gudstjänst på söndagen är en följd av den kristna friheten från det gammaltestamentliga påbudet om sabbatsfirning. Söndagen var Herrens dag. Det var den dag när Jesus uppstod ur graven. Då samlades de kristna tidigt på morgonen, innan de gick till sina arbeten, för att fira uppståndelsen med gudstjänst.

Judarna hade privilegiet att få vara lediga från sina arbeten på sabbaten. Men de första hednakristna var alla slags människor, ofta slavar som inte kunde förvänta sig någon veckoledighet. Då kunde man uppmärksamma Herrens dag bara vid en morgongudstjänst innan arbetet började. Under de första århundradena fortfor en viss parallell firning av både sabbat och söndag, och det var först på 300-talet som kejsar Konstantin pålyste att man i officiella sammanhang skulle vara lediga på söndagen. Efter hand började ett inflytande från den judiska sabbatstraditionen att göra sig gällande under medeltiden och det blev en lagisk syn på söndagsfirningen. Trots att reformatorerna återförde synen på söndagen till apostlarnas har denna lagiska syn levt kvar, särskilt i kretsar som påverkats av pietismen.

Paulus slår fast med kraft, att firning av sabbat eller söndag med yttre former hör till de mänskliga ordningarna. Om vi gör ett yttre hållande av sådana stadgar till villkor för att vara kristna har vi åter hamnat under lagen. Som kristna är vi fria från människostadgar. Samtidigt är vi ändå fria att sätta upp yttre regler och leva efter dem, bara vi inte låter dem vara domare eller regera över tron.

Vi ska låta Hebreerbrevet belysa frågan om vilodagen ur evangeliets perspektiv. I Hebr 4:9–10 läser vi:

Alltså finns det en sabbatsvila kvar för Guds folk. Den som har kommit in i hans vila får vila sig från sina gärningar, liksom Gud vilade från sina.

I tredje kapitlets slut och i det fjärde kapitlet varnar Hebreerbrevets författare för att förhärda sig och väcka Guds vrede, så som Israels barn väckte hans vrede när de frestade Gud i öknen. De var på väg mot *vilan*, dvs. det utlovade landet, Kanaan. Men på grund av sin otro fick de som hade lämnat Egypten i vuxen ålder inte komma in i vilan, utom de som hade trott på Guds löften. Vilan betyder här fred med grannfolken, att få så och skörda och leva i trygghet.

Vilan sätts i direkt samband med den sjunde dagen i skapelsen, då Gud vilade från alla sina verk. Långt efter händelserna i öknen hänvisar David till händelserna i öknen, Ps 95, och förmanar att lyssna till Guds röst och inte förhärda sitt hjärta, medan det heter ”*i dag*”. Därför säger Hebreerbrevets författare att det ännu finns en annan dag, en annan sabbatsvila som ligger framför. Den vilan är himlen, det som Kanaans land bara var en skugga av. Och den vilan får vi komma in i tack vare Jesu ställföreträdande verk för oss.

Det här ger oss ett annat perspektiv på sabbaten. Sabbaten är en förebild för den vila i Kristus, som vi redan nu får njuta av i tron. Vi får vila oss från våra gärningar, precis som Gud vilade på den sjunde dagen efter att han hade skapat allt. Men den är också en förebild för den slutliga vilan, där allt vad som förknippas med den jordiska tillvaron är slut: svett och möda, tårar, sjukdom, lidande och död.

Det finns ett viktigt samband mellan trons vila och vilan i himlen. Det är att vi redan får en försmak av himlens vila i andlig mening. Trons frukter, som Paulus räknar upp i Gal 5:22–23, är en försmak av den härlighet som kommer att uppenbaras i himlen: *kärlek, glädje, frid, tålmod, vänlighet, godhet, trohet, mildhet och självbehärskning*. Här på jorden förgiftas dessa frukter av det onda köttet, som vi ska korsfästa, men i

himlen är de fullkomliga, eftersom allt som hör köttet till är borta.

När vi samlas för att fira gudstjänst, när vi firar Herrens heliga nattvard och får äta hans kropp och dricka hans blod till våra synders förlåtelse, när vi samtalar om trons ting och ber med varandra, då firar vi sabbat. Det här är inte bundet till någon särskild tid eller plats. Det här är nämligen inget som kräver våra insatser, utan det är sådant som Gud ger oss av nåd.

Det är inte heller så att Gud lägger på oss krav på att avstå från att göra vissa slags arbeten på söndagen. Sådant är människopåfund. Det betyder inte, att vi inte ska vara tacksamma över att vårt samhälle har gett oss möjlighet att vara lediga på söndagen för att få tillfälle att fira gudstjänst. Vi kan också vara oroliga för att denna fina ordning alltmer håller på att slås sönder, till stor skada särskilt för familjelivet, och göra insatser i samhället för att motarbeta sönderfallet.

4 Summering

Den gamla människan är bunden av *opinio legis*, trålbundenheten under lagen. Den gör att vi har en tendens att lägga allt under lagen så att det blir en tråltjänst. Den gamla människan kan aldrig bli fri. Lagen kan inte göra oss fria. Vi kan göra oss fria från en bestämd synd, men vi kan inte bli fria från Synden som finns i vår onda natur. Genom omvändelsen, den nya födelsen, får vi ett nytt hjärta med lust att göra det som Gud vill. Då är vi fria till ett liv i Guds gemenskap, och har en vilja som är fri att tjäna. Det är evangeliet som ger oss den verkliga friheten, friheten från krav och fruktan.

Syftet med den kristnes frihet är att vi ska få vara med i vilan – vilan i tron här mitt i kampen mellan köttet och anden, och slutligen den eviga vilan i himlen. Men det här syftet är inte själviskt. Den vila och frihet vi åtnjuter vill Gud ska föras vidare till våra medmänniskor. Därför heter det i Galaterbrevet (5:13):

Ni är kallade till frihet, bröder. Använd bara inte friheten så att den onda naturen får något tillfälle, utan tjäna varandra i kärlek.

Här är den andra sidan av den kristna friheten: att vi inte blir ett hinder för vår nästa, utan att vårt liv i stället blir ett vittnesbörd om den evangeliska friheten i Kristus. Må det bli så att vi alla stunder, genom allt det vi gör får leva i den frihet som Kristus har frigjort oss till.